

Enhancement en de effecten op narratieve identiteit

Chantal Robbe
9530908

Bachelor/DT – Wijsbegeerte
26 februari 2017

Hoofdbegeleider: Dr. C. Harnacke
Tweede beoordelaar: Dr. N. van Miltenburg

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	4
Enhancement debat	6
Narratieve identiteit	7
<i>Authenticiteit</i>	10
Negatief effect: Vervreemding	10
<i>Self - control en self - expression</i>	11
Positief effect: Autonomie	13
Narratieve identiteit en omgeving	14
<i>Discussie concept autonomie</i>	15
Conclusie	17
Literatuurlijst	18

Samenvatting

In deze scriptie staat de vraag centraal welke effecten heeft enhancement op de narratieve identiteit van een persoon. Onder narratieve identiteit wordt verstaan dat iemand antwoord kan geven op de vraag “wie ben ik”. Narratieve identiteit bestaat uit twee kenmerken, *self narrative* en *self creation*. Er zijn een aantal vormen van enhancement mogelijk; in deze scriptie wordt uitgegaan van psychofarmaceutische enhancement.

De stelling die in deze scriptie wordt ingenomen is dat enhancement effect heeft op de narratieve identiteit. De effecten van enhancement zijn onder te verdelen in een positief en negatief effect. Het negatieve effect laat zien dat door gebruik van enhancement de narratieve identiteit wordt aangetast en dat een persoon vervreemd van zichzelf. Aan de hand van twee benaderingen van Schechtman wordt betoogd of er sprake is van aantasting van de authenticiteit. Het positieve effect, dat door gebruik van enhancement een persoon juist zichzelf is, wordt beargumenteerd door authenticiteit gelijk te stellen aan autonomie.

Er wordt getwijfeld aan de argumentatie of autonomie wel het positieve effect teweegbrengt. De twijfel wordt ingegeven door een veranderende omgeving waarin de keuzemogelijkheden toenemen en tot keuzestress leidt. Argumentatie van Elliott en Nagel bevestigen deze twijfel. De vraag is of de huidige aannamen voor ongelimiteerde autonomie die staat voor “well being”, kan beantwoorden aan die keuzestress als wordt gekeken naar het gebruik van enhancement.

Inleiding

In 2009 verscheen in de de krant Trouw een krantenartikel met de titel “Op weg naar de perfecte mens”. In het artikel werd het standpunt bediscussieerd van Britse en Amerikaanse wetenschappers om gebruik van geneesmiddelen door gezonde mensen meer toegankelijk te maken. De wetenschappers pleiten voor legalisering van breinpeppers waaronder Ritalin die het concentratievermogen van gezonde mensen verhoogt. Het zijn medicijnen die volgens de wetenschappers de kwaliteit van het leven en op het werk kunnen vergroten. Zij vragen om maatschappelijk acceptatie van gebruik en het meer toegankelijker te maken voor gebruikers, met andere woorden om de wet te verruimen.

Het tegenwicht wordt in het artikel geboden door het standpunt van de sceptici in te brengen. Sceptici wijzen op risico's. Niet alleen op de individuele risico's voor de gebruikers maar ook op gevaren voor de samenleving op de langere termijn. Risico's als het overschrijden van een natuurlijke grens of keuzevrijheden die niet gewaarborgd kunnen worden (Smits & Schuijff, 2009). Het artikel sluit af door aan te geven dat de abstractie van de sceptici het aflegt tegen de concreet geboden oplossing van de Britse en Amerikaanse wetenschappers om de wet de verruimen.

Hebben de sceptici het nakijken? Zijn de risico's van enhancement te veronachtzamen? Het roept vragen op als “Brengt enhancement meer kwaliteit van leven?”, “Wat doet enhancement met je identiteit?” en “Ben je nog wel herkenbaar voor anderen als je Ritalin slikt?”.

De vraag die ik wil stellen in deze scriptie is “Welke effecten heeft enhancement op de narratieve identiteit?”. Welke effecten zijn te herkennen in het debat dat wordt gevoerd over enhancement en identiteit. Het gaat dan om effecten op de narratieve identiteit van een persoon. Dat effect kan positief zijn, bijvoorbeeld door gebruik van enhancement voelt een persoon zich juist zichzelf, en een negatief effect, door gebruik van enhancement verliest een persoon zijn persoonlijkheid en is vervreemd van zichzelf.

Afbakening debat enhancement en identiteit

De definitie van enhancement ¹ is dat enhancement ingrepen zijn die het menselijk uiterlijk en het cognitieve functioneren van gezonde mensen verbeteren. Enhancement kan verschillende vormen aannemen. Namelijk, enhancement kan gericht zijn op het verbeteren van cognitieve

¹ De vertaling van enhancement in het Nederlands is mensverbetering. In deze scriptie wordt de Engelse term enhancement gehanteerd.

vermogens door middel van extra studie-uren of het trainen van cognitieve vaardigheden. Een andere vorm van enhancement is cosmetisch ingrijpen met als voorbeeld het laseren van ogen. Ook het gebruik van medicijnen waaronder Ritalin om ADHD te beteugelen is een voorbeeld van enhancement, namelijk de psychofarmaceutische enhancement. Het gaat dan om medicatie die stimulerend werkt voor gedrag en of cognitieve vermogens. Enhancement gaat niet alleen over medicijnen; door ontwikkelingen in de genetica en neurowetenschappen komen ook genterapie en breinimplantaten als nieuwe vormen van enhancement in beeld.

De vorm van enhancement die hier wordt behandeld is de vorm psychofarmaceutische enhancement die wordt bewerkstelligd door gebruik van Ritalin en soortgelijke medicijnen. Om specifiek te zijn gaat het dan om cosmetische enhancement. Het zijn medicijnen die ons geheugen, concentratie en stemming verbeteren.

Om de vraag te kunnen beantwoorden “welke effecten heeft enhancement op de narratieve identiteit van een persoon”, wordt gerelateerd aan discussies in het enhancement debat. Discussies in het enhancement debat hebben betrekking op vragen als “wat is het rechtvaardigheidsargument voor gebruik van enhancement (fairness) en op de vraag “is de medicatie veilig te noemen ten aanzien van neveneffecten”. Ook de vraag “wat zijn implicaties van enhancement op authenticiteit en identiteit” is onderdeel van het enhancement debat (Bolt&Schermer, 2009; DeGrazia2005; Parens, 1998). De eerste drie genoemde vragen laat ik hier buiten beschouwing: ik wil mij richten op de effecten van enhancement op authenticiteit. De reden hiervoor is dat de effecten van enhancement op de narratieve identiteit nauw samenhangen met authenticiteit.

In deze scriptie staat de persoonlijke identiteit met een narratief karakter centraal, oftewel de narratieve identiteit. Narratieve identiteit refereert aan ervaringen, handelingen en waarden die van jouzelf zijn en waarmee antwoord op de vraag “wie ben ik” kan worden gegeven (DeGrazia, 2005). Verteld iemand een heel ander verhaal waardoor de identiteit verandert? Als herinneringen bijdragen aan het verhaal van iemand maar door gebruik van enhancers deze herinneringen vervagen, raakt iemand dan vervreemd van zijn identiteit?

Ik wil aantonen dat enhancement effect heeft op iemand zijn narratieve identiteit. Dat effect kan positief zijn, bijvoorbeeld door gebruik van enhancement voelt een persoon juist zich zichzelf en een negatief effect, door gebruik van enhancement verliest een persoon zijn persoonlijkheid en is vervreemd van zichzelf.

In de volgende hoofdstukken wordt antwoord op de vraagstelling gegeven door het concept voor enhancement en narratieve identiteit uiteen te zetten. Allereerst wordt het concept van enhancement toegelicht door de discussies die spelen in het enhancement debat. Door dit debat aan te halen wordt de relatie gelegd met morele vraagstukken die opdoemen als het gaat over enhancement en identiteit. Het concept van narratieve identiteit wordt aan de hand van de definitie

van DeGrazia² over narratieve identiteit uiteen gezet. Narratieve identiteit bestaat uit verschillende onderdelen. *Self-creation* wordt gepresenteerd als dat onderdeel van de narratieve identiteit waar enhancers effect op hebben. Vervolgens worden de concepten benaderd vanuit het positieve effect en negatieve effect dat enhancement teweegbrengt. Voor het positieve effect staat het autonomie vraagstuk centraal. Het negatieve effect (vervreemding van jezelf) wordt aan de hand van twee benaderingen van Schechtman *self-control* en *self-expression* uiteen gezet. Ik sluit af door een kritische reflectie te geven op het positieve effect. Dit met behulp van Nagels interpretatie van autonomie aangevuld met Elliotts interpretatie van de "ethics of authenticity".

Tenslotte, om meer duiding aan de concepten te geven maak ik gebruik van een case: "*Als ik een medicijn neem en mij daar heel gelukkig door voel, gelukkiger en rustiger dan ooit tevoren, maar een ander herkend mij niet meer, is inname van dat medicijn dan een probleem?*".

Na deze afbakening van enhancement en de beschrijving van de narratieve identiteit volgt de beschrijving van het concept enhancement.

Enhancement debat

Het is belangrijk stil te staan bij het debat dat wordt gevoerd over enhancement omdat daarin twee discussies de boventoon voeren. De eerste discussie gaat over de vraag wat de scheidslijn is tussen behandeling van een ziekte en enhancement. Het onderscheid tussen enhancement en het behandelen van een ziekte ligt dicht bij elkaar. Die scheidslijn is ook vaak onderwerp van debat. Bijvoorbeeld, inname van Prozac kan worden aangemerkt als enhancement als stemmingsverbeteraar (beter voelen) maar ook als medicatie voor het bestrijden of verlichten van een depressie (Parens, 1998 p.31).

De tweede discussie gaat over de morele effecten van enhancement op identiteit. Deze discussie gaat over welke sociale en ethische gevolgen psychofarmaceutische enhancement heeft op de identiteit van een individu. De vragen in deze discussie zijn vragen over psychofarmaceutische enhancement in relatie tot ons zelfzijn (Glannon, 2008). Het is de discussie die de hoofdvraag in deze scriptie raakt, namelijk de effecten van narratieve identiteit in relatie tot authenticiteit. Die discussie uit zich op de volgende manier. De zorg om psychofarmaceutische enhancement is dat het ons verwijderd van ons zelfzijn (Glannon, 2008). Onze eigen ik bestaat uit een aantal psychologische eigenschappen die worden gegenereerd door het normale functioneren van ons brein en zenuwstelsel. We zijn authentiek als wij ons kunnen identificeren met onze mentale toestand. Die identificatie vindt plaats door reflecties op onze wensen, overtuigingen, intenties en *states of mind*.

² De definitie van DeGrazia voor narratieve identiteit is gebaseerd op de definitie van narratieve identiteit van Schechtman.

Het hebben van een authenticiteit veronderstelt dat wij de capaciteit hebben om in onze acties onze motivaties te herkennen.

Door inname van medicatie zou het proces van reflectie kunnen wijzigen met als resultaat dat wij ons van onszelf vervreemden. We kunnen ons zelf dus niet meer identificeren met de gewijzigde mentale toestand en we zijn onszelf niet meer omdat een middel en niet wij als personen die verandering teweeg hebben gebracht (Glannon, 2008). Een ander geluid in de deze discussie is dat door gebruik van psychofarmaceutische enhancement mensen meer zichzelf zijn door juist het gebruik van medicatie. Door medicatie wordt de identiteit en de authenticiteit versterkt. Het draagt ook bij aan de narratieve identiteit volgens Glannon omdat het onderdeel gaat uitmaken van iemands verhaal. Om die relatie verder te onderzoeken wordt in het volgende hoofdstuk het concept van narratieve identiteit uiteengezet.

Narratieve identiteit

In dit hoofdstuk wordt allereerst de duiding van het concept narratieve identiteit weergegeven in relatie tot persoonlijke identiteit. Om dat te kunnen doen wordt ook stil gestaan bij de numerieke identiteit. De motivatie hiervoor is dat bij persoonlijke identiteit vaak geen onderscheid wordt gemaakt tussen de numerieke en narratieve identiteit. Mijn inziens is het juist nodig om het onderscheid in beeld te brengen om de effecten van enhancement te kunnen duiden. Vervolgens is het concept van narratieve identiteit beschreven aan de hand van twee kenmerken namelijk de *self-narrative* en de *self-creation*. *Self-creation* is dat onderdeel van de narratieve identiteit waar enhancers effect op hebben.

Persoonlijke identiteit wordt uitgedrukt in een numerieke en een narratieve identiteit. Numerieke en narratieve identiteit worden door verschillende begrippen geduid. Als logisch begrip refereert het begrip identiteit aan de numerieke identiteit. Het begrip verwijst dan naar de unieke (lichamelijke) relatie die de mens tot zichzelf heeft (DeGrazia, 2005). De mens is dan gelijk aan zichzelf en verder aan niemand anders. Anders geformuleerd wordt het ook de re-identificatie vraag genoemd: is een persoon op tijdstip B nog dezelfde persoon als op tijdstip A. De numerieke identiteit gaat uit van de gelijkheid van een individu op tijdstip A en op tijdstip B.

De discussie voor de numerieke identiteit gaat dan over dat wat continuïteit is. Is de persoonlijke identiteit een vorm van psychologische continuïteit (Hume en Locke) of is persoonlijke identiteit beter te begrijpen als het gaat om het continueren van een biologisch leven (DeGrazia). Hume, Locke, DeGrazia zijn op zoek naar dat wat de persoonlijk identiteit vormgeeft als veranderingen optreden. Met andere woorden, wat is de constante in tijd ondanks allerlei

veranderingen (ervaringen, levenslessen, gebeurtenissen etc.) die de persoonlijke identiteit ondergaat.

De narratieve identiteit daarentegen richt zich niet op de continuïteit van een bepaald kenmerk maar op het verhalend zelf³. De identiteit wordt gevormd door verhalen van onszelf en van de ander. In de verhalen die wij aan onszelf vertellen over ons leven, identificeren wij onszelf in die verhalen en komt onze identiteit tot stand (DeGrazia, 2005).

Als numerieke identiteit wordt gehanteerd en het uitgangspunt is de continuering van iemands bestaan dan zijn er geen effecten zichtbaar als gevolg van enhancement. Immers de effecten van enhancement op identiteit wordt gemeten aan de herkenbaarheid van een persoon op tijdstip B. Als kortom de numerieke identiteit wordt gehanteerd, treden er geen veranderingen op in de identiteit omdat wordt uitgegaan van een gelijkheid van een persoon op tijdstip A en tijdstip B. De conclusie is dat effecten van enhancement effecten zijn op de narratieve identiteit.

Kenmerken narratieve identiteit

Narratieve identiteit is de identiteit die kan worden toegeschreven aan een persoon op basis van ervaringen, handelingen, waarden en karakteristieken van die persoon. Schechtman noemt de narratieve identiteit ook wel de "characterisation question". Vragen als "wie ben ik", "wat zijn mijn kwaliteiten", "wat is belangrijk voor mij", zijn de soort vragen die gesteld worden als het gaat over narratieve identiteit (DeGrazia 2005, p. 83).

Er zijn twee kenmerken die de narratieve identiteit beschrijven. Dat is de *self-narrative* en *self-creation*.

De *self-narrative* is het verhaal dat een persoon over zichzelf vertelt en is opgebouwd uit ervaringen, verlangens, overtuigingen, waarden en karaktereigenschappen. Dit wordt de mentale autobiografie van een persoon genoemd (DeGrazia, 2005). Dit verhaal is geen lijst van opsommingen maar eerder een vol, kleurrijk verhaal. Een verhaal over jezelf dat is opgebouwd uit gebeurtenissen, hoe deze worden herinnerd en wat de plannen voor de toekomst zijn (DeGrazia, 2005 p. 80). Samenvattend wordt dit ook aangeduid als iemand zijn "inner story". Dit is een belangrijk element van de narratieve identiteit. Het geeft namelijk aan hoe je over jezelf denkt, wat je wilt gaan ondernemen in de toekomst en waar het jou om te doen is (DeGrazia, 2005).

Self-creation is het tweede kenmerk van de narratieve identiteit. Een persoon wil graag een eigen invulling geven aan het leven met een eigen verhaal om antwoord te kunnen geven op de vraag: "wie wil ik zijn?". *Self-creation* staat voor het bewust vormgeven aan een persoonlijkheid, karakter en andere (lichamelijke) eigenschappen en bereidt keuzes voor de toekomst voor (DeGrazia, 2005). De rol die *self-creation* inneemt voor de narratieve identiteit is belangrijk voor een persoon

³ Hier kan worden verwezen naar de de traditie van de Hermeneutiek.

die zijn identiteit actief vorm wil geven. Overigens, niet iedereen is geneigd die actieve rol op zich te nemen of is in staat om deze rol uit te voeren. Volgens DeGrazia hoeft *self-creation* niet per se een onderdeel te zijn van narratieve identiteit. Het is aan de persoon zelf om *self-creation* op te pakken (DeGrazia, 2005).

Het uitgangspunt in deze scriptie is dat een persoon actief “werkt” aan zijn narratieve identiteit c.q. *self-creation*. De aanname is dan dat een persoon enhancers gebruikt om een *self-creation* project te kunnen realiseren en dat het een onderdeel is om de “inner story” vorm te geven.

Naast de kenmerken van de narratieve identiteit is dat het zinvol is om onderscheid te maken tussen de “inner story” zoals dat vanuit een derde persoonsperspectief over iemand kan worden verteld en de “inner story” dat men een vanuit een eerste persoonsperspectief over zichzelf verteld. Ik ga hier uit van een eerstepersoonsperspectief. De “inner story” is nadrukkelijk een zelf narratief, het is de manier waarop personen zichzelf constitueren. Persoonlijke identiteit wordt bepaald door datgene wat wij zelf in ons eigen narratief opnemen zodat het iets van onszelf wordt. Als iemand zijn narratieve vermogens verliest, raakt hij daarmee ook zichzelf en zijn persoonlijke identiteit kwijt. Het verlies van narratieve vermogens betekent het einde van de “inner story” vanuit een eerste persoonsperspectief.

Het is voor de narratieve identiteit dus belangrijk dat iemand zijn eigen verhaal vertelt. Dit heeft te maken met het feit dat ik antwoord kan geven op de alledaagse vraag, “wie ben ik”? Als mijn buurman dat antwoord geeft, zal hij aangeven dat is Chantal, zij woont in Utrecht. Ik zelf zal een ander antwoord geven meer in die zin van dat ik ben gestart met een nieuwe baan en op dit moment aan het afstuderen ben. Het eerste persoonsperspectief komt meer overeen met het eigen verhaal van iemand inclusief de bijbehorende perspectieven en plannen voor de toekomst en daarmee de *self-creation* vormgeeft.

Samenvattend ga ik ervan uit dat iemand een actieve rol aanneemt om *self-creation* toe te passen. De identificatie met zichzelf is opgesteld vanuit een narratief dat centraal staat en dat betekent dat iemand niet een numerieke identiteit maar een narratieve identiteit heeft.

In dit en voorgaand hoofdstuk zijn respectievelijk de concepten voor de narratieve identiteit en enhancement besproken en toegelicht. Voordat de effecten van enhancement op de narratieve identiteit kunnen worden beargumenteerd, wordt authenticiteit toegelicht. Dit is nodig omdat de effecten van enhancement op de narratieve identiteit wordt belicht vanuit de discussie die gaat over de morele effecten van enhancement op identiteit. De morele effecten zijn dan effecten die te maken hebben met authenticiteit.

Authenticiteit

De definitie van authenticiteit die hier wordt gebruikt, is “being true to oneself and presenting oneself to others as one truly is”. Deze definitie is geformuleerd door DeGrazia en wordt als volgt geïnterpreteerd (DeGrazia, 2005, p 108). Een persoon is zichzelf als degene zich gedraagt naar zijn eigen keuzes en waarden. Zichzelf betekent dat een persoon zich herkent in zijn gedrag maar ook door anderen daarin wordt erkend.

Wanneer is *self-creation* authentiek en wanneer niet. Om daar antwoord op te kunnen geven, is een onderscheid gemaakt voor de verschillende situaties waarin afname van authenticiteit als een probleem wordt ervaren. Er zijn namelijk voorbeelden van gedrag die niet als een moreel problematisch worden ervaren ook al is in eerste instantie sprake van een afname van authenticiteit. Het gaat dan om personen die zich bewust anders voordoen of zichzelf bewust willen veranderen (DeGrazia, 2005). Hierbij draait het om twee factoren, eerlijkheid en realiteit. Natuurlijk is het niet goed om oneerlijk te zijn of de realiteit van een project niet in te willen zien maar van een groot moreel probleem is geen sprake. Het leidt eerder tot wantrouwen op persoonlijk vlak.

Moreel problematisch is het wanneer iemand iemand *self-creation* niet autonoom ondergaat. Met andere woorden, een persoon gebruikt enhancers als Ritalin maar gebruikt deze vanuit sociale druk aangespoord door de werkomgeving (DeGrazia, 2005). De keuze voor enhancers is dan niet autonoom gemaakt, niet gemotiveerd vanuit een *self-creation* project en zal leiden tot inauthenticiteit. De herkenning met zichzelf is er niet.

Een andere manier om authenticiteit te benaderen is om autonoom gedrag gelijk te stellen aan authenticiteit. Volgens DeGrazia is authenticiteit gelijk aan autonomie. Als een persoon een autonome keuze maakt waardoor de narratieve identiteit verandert, is dat een goede keuze. Het is namelijk een gewenste keuze, gemotiveerd vanuit de *self-creation* en draagt bij aan de “inner story” van de persoon die de keuze maakt.

Enhancement leidt tot veranderingen in de narratieve identiteit van een persoon. De mate of een persoon dan nog zichzelf is, wordt in de volgende hoofdstukken aan de hand van de negatieve en positieve effecten gepresenteerd.

Negatief effect: Vervreemding

Het negatieve effect is het effect dat optreedt als een persoon enhancement gebruikt en niet meer zichzelf is. De persoon is vervreemd van zichzelf. Wat betekent dit voor de *self-creation* en wat gebeurt er met iemands verhaal c.q. identiteit? In dit hoofdstuk wordt deze vraag beantwoord aan de hand van twee benaderingen, namelijk *self-control* en *self-expression*. De benaderingen zijn afkomstig van Schechtman. Het zijn twee benaderingen die met elkaar verbonden zijn en laten zien

dat het leiden van een leven naar eigen inzicht onderhevig is aan bedreigingen (invloeden van buitenaf) en dat vervreemding op kan treden (Bolt & Schermer, 2009).

Self - control en self - expression

Self-control is controle hebben over de eigen verlangens. We kunnen niet “*true to ourselves*” zijn als we onze verlangens niet onder controle hebben. Mensen hebben niet alleen verlangens en motieven om te handelen maar ook de behoefte om naar *iets* te verlangen (Bolt & Schermer, 2009). Als er conflicterende belangen zijn, worden personen niet geleid door het grootste verlangen maar wil men kunnen kiezen, de zogenoemde ‘*first order*’ verlangens. Deze benadering is gebaseerd op Frankfurts benadering over de vrije wil. Een conflict tussen een eerste orde verlangen kan met een tweede orde verlangen worden beslist. Niet elk verlangen dat wij hebben of waar wij aan toegeven is kenmerkend voor wie wij zijn, dat zijn tweede orde verlangens. Dat zijn verlangens zijn die je eigenlijk niet echt wilt maar toch uitvoert. Het onderscheid tussen de tweede en eerste orde verlangens wordt gemaakt door de wil, en de wil betreft zich op zichzelf (Bolt & Schermer, 2009).

De vrije wil wordt ingezet als blijkt dat er conflicterend belangen in het spel zijn. Als we er niet in slagen een verlangen te weerstaan, een verlangen dat ‘*wholeheartedness*’⁴ wordt nagestreefd en we handelen conform dat verlangen dan zijn wij niet onszelf. Volgens Schechtman betekent de self-control benadering dat een persoon controle heeft over de verlangens. Als wij er niet in slagen om een verlangen te weerstaan, *wholeheartedly*, dan zijn wij niet onszelf.

Als een persoon de controle heeft over datgeen wat hij/zij wil volgens *self-creation* en volgens de vrije wil handelt dan is er geen sprake van vervreemding. Met de gepresenteerde case in gedachten (de inname van Prozac die mij beter laat voelen, beter dan ooit tevoren) maakt dat ik met deze benadering authentiek ben en er geen sprake is van een moreel probleem.

De tegenargumenten voor de *self-control* benadering laten zien dat het in control zijn, het volgen van de eigen wil niet altijd op zijn plaats is. Het is niet vanzelfsprekend dat door het opvolgen van het verlangen men het meest trouw is aan zichzelf. In een empirische studie van Bolt en Schermer waarin respondenten ADHD gebruiken is onderzocht wat de effecten zijn van deze vorm van enhancement. Respondenten gaven aan dat als zij bewust en met vrije wil handelen, zeg autonoom, enhancement effect heeft op datgeen wat zij wensten maar dat het ook betekende dat door inname van medicatie bepaalde eigenschappen bijvoorbeeld spontaniteit wegvielen (Bolt en Schermer, 2009 p.108). Een andere constatering die tegen de self control in gaat, is dat ook sociale druk leidt tot inname van enhancers en dat dat meer ten goede kwam voor de buitenwereld dan aan de persoon in kwestie (Bolt en Schermer, 2009).

⁴ Dit is tegelijkertijd de oplossing van de infinite regress die optreedt wanneer een second order verlangen niet goed genoeg wordt bevonden en een derde ‘order’ verlangen volgt (Bolt en Schermer, 2009).

De andere benadering, *self-expression* wordt door Schechtman gezien als een aanvulling op de *self-control* benadering. De redenatie is dat als men controle heeft over de verlangens het mogelijk is dat je niet beantwoord aan datgene wat je eigenlijk het liefst zou willen doen oftewel “expressing one’s nature” (Bolt en Schermer, 2009). De *self-expression* benadering benadrukt dat een persoon zichzelf is als men handelt vanuit zichzelf. Het gaat dan niet om de spontane of impulsieve eerste gedachten. Het gaat om handelingen die stabiel, coherent zijn en niet voortkomen uit psychiatrische aandoeningen. Het gaat ook om verlangens die een bepaalde levensstijl nastreven (Bolt en Schermer, 2009). Als we niet onszelf kunnen zijn door onze “nature” na te leven, dan vervreemden wij ons van onszelf. Als ik mij beter voel door het gebruik van Prozac en mij beter voel dan ooit tevoren is er dan volgens deze benadering een probleem? Niet als ik het verlangen heb om gelukkig te zijn en dat dit gelukkig zijn een onderdeel van mijn levensstijl is. Het wordt een probleem als ik medicatie gebruik en ik mezelf dan niet meer herken en te ver af sta van mijn “nature”. Dit terwijl ik mij door de medicatie mij wel gelukkig kan voelen.

Er kleven onduidelijkheden aan de *self-expression* benadering. Het is op sommige vlakken niet overtuigend. Zo is het onduidelijk hoe wordt bepaald of dat gelukkig zijn een onderdeel is van iemands “nature” of dat het een gevolg is van een mentale aandoening (Bolt en Schermer, 2009). Deze constatering duikt op ondanks dat Schechtman aangeeft dat gevolgen van mentale aandoeningen geen onderdeel zijn van de *self-expression* benadering (Bolt en Schermer, 2009). Daarnaast blijft het echter ingewikkeld om te bepalen wat iemands “nature” is.

Samenvattend is aan te geven dat authenticiteit ontstaat volgens de *self-expression* benadering niet door controle te hebben over de eigen handelingen maar juist wanneer het karakter zich uit in handelingen. Dit betekent dat een “true nature” aanwezig is en dat de mate waarin deze “nature” zich uit in de handelingen van een persoon ook de authenticiteit beïnvloedt. Hoe meer een persoon zijn “true nature” uit, hoe authentiekere deze persoon is volgens de *self-expression* benadering (Bolt & Schermer, 2009). De *self-control* benadering impliceert de vrije wil. Dit sluit aan bij DeGrazia. Hij beweert dat iemand authentiek is als zijn of haar keuzes autonoom worden gemaakt zoals in voorgaande hoofdstuk over authenticiteit is gepresenteerd. De *self-control* benadering met het standpunt over de vrije wil sluit hierbij aan. In het volgende hoofdstuk worden deze noties vanuit een positief effect belicht.

Positief effect: Autonomie

In de inleiding is het positieve effect van enhancement genoemd op iemand zijn narratieve identiteit. Een persoon gebruikt enhancers en is daarmee zichzelf en voelt zich goed. De *self narrative* is gewijzigd maar dat wordt door de persoon in kwestie als authentiek ervaren.

DeGrazia onderschrijft dat dit positieve effect wordt veroorzaakt door autonoom handelen. Volgens DeGrazia is autonomie gelijk aan authenticiteit. Iemand is authentiek als degene autonoom handelt. Het gaat erom dat iemand bewust veranderingen ondergaat ingegeven door *self-creation*. Als de verandering betekent dat huidige levensstijl en invulling wordt verlaten, is dat nog steeds authentiek omdat men autonoom handelt (DeGrazia, 2005). Ook Glannon gaat uit van autonomie: Als personen om individuele redenen vrij besluiten om psychofarmaceutische enhancement toe te passen dan handelen individuen autonoom. Niet het middel brengt de verandering teweeg maar zichzelf. Als degenen die enhancement toepassen goed reflecteert op de middelen en weet wat deze middelen teweeg kunnen brengen, resulteert dit niet in een vervreemding (Glannon, 2008).

Het positieve effect dat teweeg wordt gebracht door gebruik van enhancement hangt samen met de mate van autonoom zijn van een persoon. Het begrip autonomie geduid door de invulling die DeGrazia eraan geeft. Dit begrip zou ik willen uitvergroten om de vraag te stellen in hoeverre autonomie als een positief effect kan worden bestempeld. In deze scriptie wordt getwijfeld aan de argumentatie of autonomie wel het positieve effect teweeg blijft brengen. Die twijfel wordt ingegeven door een veranderende omgeving waarin de keuzemogelijkheden toenemen en leiden tot keuzestress. Individuen staan onder invloed van hun omgeving en ervaren enige sociale druk. We leven ook in een maatschappij waarin de drang tot presteren tot een hoogtepunt is gekomen. In hoeverre houdt de autonome ik stand in deze turbulente omgeving?

Resume

In voorgaande hoofdstukken is beargumenteerd dat enhancement effect heeft op iemand zijn narratieve identiteit. Het effect wordt bewerkstelligd door self-creation als onderdeel van de narratieve identiteit. Hoe authentiek men is of dat men vervreemd van zichzelf is respectievelijk door een positief en een negatief effect weergegeven.

Het commentaar dat ik heb gegeven is dat ik mij afvraag in hoeverre iemand autonoom kan handelen. Dat commentaar gaat ook op voor positief effect op iemand zijn narratieve identiteit. Ik zou willen betogen dat niet iedereen autonoom kan handelen en daarmee overziet wat de gevolgen zijn voor zichzelf bij gebruik van enhancement. Dat andere emoties en karaktereigenschappen worden uitgeschakeld ondanks dat een persoon instemt met het gebruik van enhancement. Dit wordt ook bevestigd in het empirisch onderzoek dat Schermer en Bolt hebben uitgevoerd: Medicatie

beïnvloedt gedrag en emoties die niet voorzien waren ondanks dat men zich door gebruik van medicatie meer zichzelf voelt (Bolt en Schermer, 2009).

En is iemand die autonoom handelt ook in staat de eventuele gevolgen van enhancement te overzien? De *self-expression* benadering geeft aan dat handelen volgens jouw “true nature” de goede manier is om authenticiteit te behouden. Maar als de *self-creation* aangeeft “ik wil zo gelukkig mogelijk worden”, is het dan een goede reden om enhancement te gebruiken? Ook al is dat iemand zijn “nature”. Wat ik hier naar voren wil brengen is dat het antwoord op de vraag “wie ben ik” niet eenduidig kan worden gegeven. Een andere invalshoek voor autonomie biedt wellicht uitkomst. Deze wordt in het volgende hoofdstuk toegelicht.

Narratieve identiteit en omgeving

Self-creation als onderdeel van de narratieve identiteit geeft vorm aan iemand zijn identiteit. Ook geeft het richting aan toekomstplannen en hiermee wie men wil zijn als individu. *Self-creation* wordt ingegeven door een omgeving waarin een individu zijn eigen keuzes maakt. De omgeving staat voor een thuisbasis met een ruimtelijke begrenzing, stad of dorp waarin maatschappelijk, economische, culture en sociale bewegingen zich afspelen. De omgeving is ook een netwerk bestaande uit familie, vrienden, kennissen etc. Kortom, de omgeving is die ruimte waarin iemand een *self-creation* project onderneemt en tot wasdom laat komen. Kan vanuit deze invalshoek (van de omgeving) dan gesteld worden dat veranderingen hun weerslag hebben in de keuze voor *self-creation* projecten als wordt gekeken naar enhancement?

De kennis over het brein en de invloed van medicatie op het mentale functioneren is de afgelopen jaren toegenomen. Er komen hierdoor mogelijkheden op de markt om het mentale functioneren te verbeteren. Een voorbeeld hiervan is de Deep Brain Stimulation (DBS) dat wordt toegepast op patiënten met Parkinson, een vorm van behandeling dat wordt geschaard onder de neurotechnologie (Bolt, 2007). Psychofarmaceutische enhancement raakt dit vakgebied van neurotechnologie. Een aantal medicijnen wordt immers gebruikt voor enhancement doeleinden, bijvoorbeeld Ritalin. De markt voor dergelijke enhancers groeit omdat mensen zich graag willen verbeteren. Echter de werking van enhancers op de gezondheid voor de langere termijn blijft onduidelijk (Glannon, 2008).

Als naar enhancement wordt gekeken wordt deze dus steeds uitgebreider, meer toegankelijker en komen steeds meer enhancers beschikbaar. Narratieve identiteit gaat uit van het eerstpersoonsperspectief. Als de omgeving dusdanig verandert met meerdere mogelijkheden om enhancement toe te passen, kunnen we dan de vraag beantwoorden of iemand dan nog steeds autonoom een *self-creation* project uitvoert? Verwant aan de discussie dat de omgeving verandert, is de discussie die Elliott oproept. Die discussie wordt ingegeven door de vraag of we wel te maken

hebben met een psychiatrisch probleem als het om enhancement gaat. Volgens Elliott is eerder sprake van een existentieel probleem dan van een psychiatrisch probleem bij het gebruik van enhancement. Om dit existentiële probleem aan te tonen maakt Elliott gebruik van de 'ethics of authenticity'. Dit vertegenwoordigt een ethiek waarin de zelfontplooiing als een van de belangrijkste taken in het menselijk leven wordt gezien (Parens, 1998, p 181).

Ook Nagel stelt vraagtekens bij de huidige tendensen in de samenleving. Nagel heeft zich in het artikel "Too much of a Good thing" afgevraagd of de ongelimiteerde autonomie het best is voor iedereen. In het artikel wordt beargumenteerd, vanuit een economische en sociologische invalshoek, dat autonomie gelijk wordt gesteld met "well-being". Echter, door de toegenomen keuzestress komt autonomie in het gedrang. De keuzestress ontstaat door het aanbod dat van alles veel is met als gevolg dat we in staat moeten zijn om veel te kunnen overzien om de juiste keuze te kunnen maken (Nagel, 2010). Uit het artikel blijkt dat in deze individualistische wereld mensen veel van zichzelf vragen en ook veel van zichzelf verwachten. Nagel vraagt zich af hoe veerkrachtig het begrip autonomie is in deze situatie. Met andere woorden, is het hebben van autonomie als uitgangspunt voor "well-being" dan nog wel houdbaar?

De huidige discussie over enhancement wordt gedomineerd door de mogelijkheden die enhancement biedt voor een individu, uitgaande van een autonome houding. Nagel pleit ervoor dat de discussie ingaat op de vele mogelijkheden die worden geboden en om daar normatieve restricties aan te verbinden. Normatieve restricties om de positieve effecten in beeld te brengen maar ook om te kunnen waarschuwen voor de gevolgen van gebruik van enhancement op de lange termijn. Tenslotte zou volgens Nagel empirische toetsing daar een onderdeel van kunnen zijn.

Volgens mij is het empirisch toetsen een hoopvolle gedachte. Dit in combinatie met het onderzoeken wat keuzestress betekent voor enhancement zou het een aanzet kunnen zijn voor een nieuw concept voor autonomie. Een concept dat vragen zal stellen bij de ongelimiteerde autonomie van dit moment en of deze nog wel beantwoord aan het welzijn en welbevinden van een individu. Beide discussies van Elliott en van Nagel wil ik in onderstaande aangrijpen om aan te geven dat over een nieuw concept van autonomie te discussiëren valt.

Discussie concept autonomie

De algemene gedachte is dat hoe meer autonomie, hoe beter het welzijn. Vrijheid en autonomie worden geoperationaliseerd als het hebben van meer keuzes. De vertaling hiervan is dat hoe meer keuzes je tot je beschikking hebt, hoe beter het is voor het welzijn van een individu.

Verskillende factoren zijn geïdentificeerd waarom een toename in keuzemogelijkheden niet altijd leidt tot een toename in iemand zijn welzijn maar dat het eerder leidt tot een afnemende tevredenheid met de keuze die uiteindelijk is gemaakt. De veelheid aan informatie draagt daaraan bij

omdat deze niet herleidbaar is op het moment dat keuzes moet worden gemaakt. Het leidt tot een informatie overload waarin het moeilijk kiezen is en gaat gepaard met onzekerheid om tot een keuze te komen. Ondanks dat men een rationele kiezer is (Nagel, 2010). Tegelijkertijd neemt in de markt van de psychofarmaceutische enhancement het aantal mogelijkheden toe door ontwikkelingen in de farmacie en “efforts” om het gebruik van medicijnen te promoten. Mijn vraag zou dan zijn “hoe maken individuen een keus als het gaat om psychofarmaceutische enhancers?”. Als wij worden geconfronteerd met meerdere mogelijkheden die aspecten van ons zelfzijn kunnen verbeteren, hoe maken we dan een keus uit het aanbod van mogelijkheden?

Het antwoord op de vraag “wie ben ik”, zou weleens makkelijker gegeven kunnen worden als enhancers steeds meer en beter toegankelijker worden. Het gebruik wordt gelegitimeerd omdat het normaal is om enhancers te gebruiken. Er is geen excuus meer is om ze niet te gebruiken (Nagel, 2010). En het is relatief nieuw: Het gaat niet om een keuze voor een nieuwe auto als vervanger van een oude auto maar het gaat om enhancers die op een bepaald moment jouw mentale staat beïnvloedt. Is een autonoom iemand in staat om zelf te beslissen en weerstand te bieden aan al die mogelijkheden? Het is te bedenken dat autonomie juist afneemt in plaats van toeneemt omdat individuen de mate van zelfredzaamheid niet meer in bedwang hebben of kunnen reguleren. Daarbij komt dat de reclamewereld bijdraagt aan de normalisering en legitimering van de inname van medicatie: Gelukkig zijn, tevreden zijn en authentiek zijn, kan worden bereikt door bepaalde medicatie (Nagel p.116). Marketing speelt hierin een grote rol zonder te kijken naar de effecten op de langere termijn en of de effecten daadwerkelijk waar kunnen worden gemaakt.

Doordat deze effecten niet in beeld komen, is de vraag of er geen perk en paal kan worden gesteld aan de huidige ongelimiteerde autonomie van een individu. Wordt het welzijn dat samengaat met de autonome persoon die een vrije keuze heeft niet tot een morele obsessie (gedreven)? De oplossing die Nagel voorziet is dat individuen moeten worden geholpen in hun autonomie. Geholpen door die instituties die ook enhancement aanbieden door feedback te geven en door te zorgen dat mensen goed geïnformeerd zijn over de risico's die met enhancement gepaard gaan. Naar mijn idee heeft het in een maatschappij waarin tradities overboord zijn gegooid en waarin individuen het voor het zeggen hebben, geen zin om de autonomie in te dammen. Wel kunnen mensen worden geholpen bij het nemen van een autonome keuze in de vele mogelijkheden die enhancement nu en in de toekomst te bieden heeft.

Voor wat betreft de existentiële vraag, werpen we een blik op de “ethics of authenticity” van Elliott. De term staat voor zelf-ontplooiing die als norm wordt gesteld. Een ethiek waarin de zelfontplooiing optreedt als een van de belangrijkste taken in het menselijk bestaan. Volgens Elliott gaan we hier niet vrijuit. Volgens hem is er sprake van een existentieel probleem eerder dan van een

psychiatrisch probleem bij het gebruik van enhancement. Om dit existentiële probleem aan te tonen maakt Elliott een onderscheid in *self-fulfilment* en authenticiteit en uit hiermee zijn kritiek.

Self-fulfilment is onderdeel van de cultuur waarin de eigen invulling als moreel doel is verklaard. Het moreel doel is het nastreven van een carrière dat ook als het hoogste en enige doel in het leven wordt gezien. Als dit doel wordt bereikt door het gebruik van Prozac of Ritalin dan wordt het gebruik niet als een probleem ervaren door de maatschappij (Parens, 1998).

Een authentiek leven nastreven dat zoekt naar de unieke kant van jezelf, het eigen verhaal willen vertellen en dat daarvoor gebruik wordt gemaakt van middelen als Prozac of Ritalin wordt echter door de maatschappij wel als een probleem ervaren (Parens, 1998). Dus het meer jezelf willen zijn is minder belangrijk dan het doel dat wordt nagestreefd door *self-fulfilment*. De vragen die Elliott terecht stelt bij deze constatering is of dat *self-fulfillment* niet te ver is doorgeschoten naar de narcistische kant. Het geeft ook blijk van dat het bijna gemeengoed is geworden om Prozac in te nemen. Immers, als het doel maar wordt behaald.

Dit concept van *self-fulfillment* vertoont gelijkenissen met de kwestie die Nagel opriep over de ongelimiteerde autonomie in een maatschappij die veel van personen vraagt en misschien wel overvraagt. Ook hier geldt dat de veranderende omgeving met andere doelstellingen voor het leven, voor het beleven en om het eigen verhaal te kunnen vertellen meer dan voorheen vraagt om nieuwe inzichten voor autonomie.

Conclusie

Enhancement heeft effecten op narratieve identiteit. Positieve en negatieve effecten. Effecten die optreden door *self creation* als onderdeel van de narratieve identiteit. De mate waarin iemand zichzelf voelt, wordt bevestigd dan wel ontkracht door de benaderingen van *self control* en de *self expression*. Het positieve effect van enhancement op de narratieve identiteit wordt echter gelijkgesteld aan autonomie. Het hebben van autonomie en zich daarnaar gedragen maakt dat iemand dicht bij zichzelf kan blijven.

Gezien de veranderende omgeving en de keuzestress die ontstaat als gevolg van de vele mogelijkheden die enhancement de laatste jaren biedt, zijn bedenkingen te plaatsen bij begrip autonomie. De conclusie is dan ook dat een hernieuwd concept voor autonomie meer soelaas zal bieden aan de eisen van deze tijd dan het huidige concept dat voornamelijk is ingesteld op de ongelimiteerde autonomie die gelijk is gesteld aan "well-being".

Literatuurlijst

Bolt, L. *True to oneself? Broad and narrow ideas in authenticity in the enhancement debat.*

In: *Theoretical Medicine and bioethics* (2007). Springer, 2007.

Bolt, I. en M. Schermer. *Psychopharmaceutical enhancers: Enhancing Identity?* In

Neuroethics (2009). Springer, 2009.

DeGrazia, D. *Human identity and bioethics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

DeGrazia, D. *Enhancement Technologies and human Identity*. In: *Journal of medicine and philosophy* 30, 2005. Routledge: Taylor & Francis Group, 2005.

Glannon, W. *Psychopharmacological enhancement*. In: *Neuroethics* (2008). Springer, 2008.

Nagel, S. *Too much of a good thing? Enhancement and the burden of self-determination*.

In *Neuroethics* (2010). Springer, 2010.

Parens, E. *Enhancing human traits. Ethical and social implications*. Washington: Georgetown University Press, 1998.

Smits, M. en M. Schuijff (2009), *Op weg naar de perfecte mens*. In *trouw*: 17-01-2009

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafraseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrasen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplichtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

Universiteit Utrecht

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.
Naam: <i>Chantal Kooke</i>
Studentnummer: <i>9530900</i>
Datum en handtekening: <i>26/2/2017</i> <i>[Handwritten Signature]</i>

Dit formulier lever je bij je begeleider in als je start met je bacheloreindwerkstuk of je master scriptie.

Het niet indienen of ondertekenen van het formulier betekent overigens niet dat er geen sancties kunnen worden genomen als blijkt dat er sprake is van plagiaat in het werkstuk.